

Reactie GEU op de Kabinetsreactie t.a.v. curriculum.nu

23/1/20

Reactie op hoofdlijnen

De GEU vindt het niet haar rol om te reflecteren op de relevantie van de inhoud van de plannen van curriculum.nu. Maar de achterliggende gedachten spreken de aanbieders van leermiddelen en toetsen in de meeste gevallen aan. Breed wordt herkend dat met de voorstellen de onderwijsinhoud wordt geactualiseerd, en zowel de horizontale (de doorlopende leerlijnen) als verticale (tussen vakken) samenhang versterkt wordt.

Grootste zorg betreft het gevaar van overladenheid van de leerstof. De nieuwe leergebieden burgerschap en digitale geletterdheid vergroten dat risico.

De GEU en haar leden zouden graag in een zo vroeg mogelijk stadium betrokken worden bij het ontwerp van een geschikt *format* voor de nieuwe kerndoelen. Dat format moet leerdoelgericht werken ondersteunen, wat de inhoud betreft (het '*wat*') zo specifiek zijn dat het overladenheid voorkomt, en m.b.t. het '*hoe*' scholen en leermiddelenontwikkelaars voldoende ruimte geven. Bovendien is het van belang dat de nieuwe kerndoelen tijdig en 'in één keer' worden opgeleverd (het '*wanneer*').

Het lijkt de GEU met name van belang – zowel voor scholen als leermiddelenontwikkelaars - in het VO de verschillen tussen de diverse schoolsoorten aan te geven vanuit het perspectief van de beoogde stapelmogelijkheden.

Als de kerndoelen *uiterlijk zomer 2022* worden vastgesteld, kunnen aanbieders van leermiddelen, ieder in hun eigen tempo, ieder op hun eigen manier, er met elkaar voor zorgen dat scholen *vanaf schooljaar 2024/2025* met daarop afgestemde leermiddelen aan de slag kunnen. *Geheel in lijn met de in de Kabinetsreactie beoogde wijze van implementeren* kunnen scholen met het oog op 2026/2027 voor *alle* leerjaren een keuze maken uit een pluriform aanbod. Maar in veruit de meeste gevallen zal er in de daaraan voorafgaande jaren al een aanbod liggen zodat scholen desgewenst jaarlaag voor jaarlaag kunnen invoeren.

Voor die vakken waar de eindtermen voor het vmbo *uiterlijk zomer 2024* en voor havo en vwo *uiterlijk zomer 2025* zijn vastgesteld kan er wat de leermiddelen betreft, naadloos worden aangesloten op VO-onderbouw.

De rol zoals toebedeeld aan leermiddelenontwikkelaars wordt onderschreven door de GEU en de bij haar aangesloten leden: zij willen graag bijdragen aan een succesvolle implementatie van een nieuw curriculum.

Reactie in meer detail

1. Rol van educatieve uitgeverijen

In de Kabinetsreactie wordt gesteld (op respectievelijk pagina 16 en 14):

'Leermiddelen bieden leraren ondersteuning om een geactualiseerd curriculum in de klas te brengen. Tijdige aanpassing van leermiddelen is dus van belang, in lijn met de wensen en eisen vanuit het onderwijsveld en de mogelijkheden die digitale technologie biedt om het leerproces te ondersteunen.'

'Het curriculum wordt daarmee een effectief instrument in de schoolpraktijk, en biedt een fundament op basis waarvan de leraren keuzes in het onderwijsaanbod maken. Leermiddelen en toetsen fungeren daarbij dan in toenemende mate als hulpstuk en niet als leidraad, waarbij het eigenaarschap en de regie van de leraar en het schoolteam worden versterkt.'

Deze uitgangspunten worden door de GEU en de bij haar aangesloten aanbieders van leermiddelen en toetsen onderschreven: zij willen graag, in samenwerking met andere betrokken partijen, bijdragen aan een succesvolle implementatie van een nieuw curriculum.

De GEU vindt het niet haar rol om te reflecteren op de relevantie van de inhoud van de plannen van curriculum.nu. Desalniettemin spreken de achterliggende gedachten de aanbieders van leermiddelen en toetsen in de meeste gevallen aan. Breed wordt herkend dat met de voorstellen de onderwijsinhoud wordt geactualiseerd, en zowel de horizontale (de doorlopende leerlijnen) als verticale (tussenvakken) samenhang versterkt wordt.

Wel wil de GEU graag reageren op aspecten van 'uitvoerbaarheid' en 'overladenheid', en aangeven wat naar haar idee helpt om die in goede banen te leiden.

2. Uitvoerbaarheid en overladenheid

Het format waarin de plannen nu gepresenteerd zijn, is in de meeste gevallen (inderdaad) nog niet specifiek genoeg. Tegen die achtergrond is de uitvoerbaarheid nog moeilijk in te schatten.

Grootste zorg betreft het gevaar van overladenheid. Dat gevaar wordt voor de meeste leergebieden als 'groot' tot 'zeer groot' ingeschat. Dat wordt nog eens versterkt door de introductie van de leergebieden burgerschap en digitale geletterdheid. De overall indruk is dat de huidige voorstellen eerder een groter beslag zullen leggen op onderwijstijd dan het beoogde kleinere beslag. De GEU en aanbieders van leermiddelen en toetsen denken dat de volgende maatregelen kunnen bijdragen aan het tegengaan van overladenheid zonder de kern van de beoogde veranderingen geweld aan te doen:

- Het specifiek genoeg formuleren van onderwijsdoelen, in een daartoe geëigend format (zie ook hieronder punt 3)

- Concrete lijstjes met daarin wat niet meer hoeft ten opzichte van de huidige kerndoelen

3. Format van de nieuwe kerndoelen

Met het oog op het vertalen van een 'beoogd curriculum' naar leermiddelen die hier handen en voeten aan geven luistert het *format* waarin de onderwijsdoelen uiteindelijk gegoten worden zeer nauw. Enerzijds zal het format voldoende ruimte moeten bieden om de vrijheid van onderwijs daadwerkelijk gestalte te geven, anderzijds zal het specifiek genoeg moeten zijn om overladenheid te voorkomen.

GEU en haar leden zouden graag in een zo vroeg mogelijk stadium betrokken worden bij het van een geschikt *format* voor de nieuwe kerndoelen. Dat format moet leerdoelgericht werken ondersteunen, wat de inhoud betreft (het 'wat') zo specifiek zijn dat het overladenheid voorkomt, en m.b.t. het 'hoe' scholen en leermiddelenontwikkelaars voldoende ruimte geven. Bovendien is het van belang dat de nieuwe kerndoelen tijdig en 'in één keer' worden opgeleverd (het 'wanneer').

Ter toelichting:

- Naarmate het 'wat' specifiekere omschreven is, wordt het gevaar van overladenheid kleiner. Zowel docenten als leerkrachten als leermiddelenontwikkelaars weten dan beter wat beoogd wordt. Het gevaar is immers dat onzekerheid daarover bijdraagt aan overladenheid.
- Laat aan scholen en leermiddelenontwikkelaars het 'hoe' over. Met andere woorden: doe geen uitspraken over didactiek en (dus) geen uitspraken over zaken als aanpak, volgorde en tijdstip.
- Lever de nieuwe kerndoelen in één keer op. In de huidige praktijk zijn er zaken als tussendoelen, syllabi en handreikingen (met al dan niet een wettelijke status) in tweede instantie opgeleverd. Dit leidt zowel op scholen als bij leermiddelenontwikkelaars tot onnodige ruis: de (inmiddels) uitgewerkte schoolplannen en leermiddelen blijken dan, al dan niet op details, niet overeen te komen.

Wat de GEU betreft is haar betrokkenheid in een vroeg stadium een concrete uitwerking van het in de Kabinetsreactie (pagina 16) genoemde voornemen: *'In de vervolgfase wil ik intensievere gesprekken op gang brengen tussen de verschillende belanghebbenden, door uitgevers en andere leermiddelontwikkelaars te betrekken bij de uitwerking van de voorstellen naar kerndoelen en eindtermen.'*

Op pagina 10 van de Kabinetsreactie wordt gemeld: *'Hierbij wordt verkend of het gewenst is om voor de onderbouw vo te differentiëren voor verschillende schoolsoorten, zodat de kerndoelen beter aansluiten bij het unieke karakter van deze schoolsoorten en alle leerlingen een passende uitdaging geboden wordt. Hierbij is specifiek oog voor het effect op stapelmogelijkheden en de doorstroom naar de bovenbouw.'* Specifiek met het oog op stapelmogelijkheden lijkt het de GEU inderdaad van belang de verschillen tussen de diverse schoolsoorten aan te geven.

4. Planning van de implementatie

In de Kabinetsreactie staat nu (pagina 12): *‘Het uitwerken, beproeven en verbeteren van de kerndoelen voor het po en de onderbouw van het vo duurt naar verwachting twee schooljaren. Dit proces wordt uiterlijk in 2022 afgerond, waarna wettelijke verankering van deze geactualiseerde kerndoelen volgt. Inwerkingtreding in het po en de onderbouw vo is voorzien in schooljaar 2023-2024. Hierbij zal, vergelijkbaar met eerdere aanpassingen van de kerndoelen, een overgangperiode gelden. Deze periode duurt naar verwachting maximaal vier jaar om zeker te stellen dat leraren, scholen en de educatieve infrastructuur de tijd en ruimte hebben om de noodzakelijke aanpassingen te kunnen doen.’* Als de kerndoelen uiterlijk zomer 2022 worden vastgesteld, kunnen aanbieders van leermiddelen, ieder in hun eigen tempo, ieder op hun eigen manier, er met elkaar voor zorgen dat scholen *vanaf schooljaar 2024/2025* met daarop afgestemde leermiddelen aan de slag kunnen. *Geheel in lijn met de in de Kabinetsreactie beoogde wijze van implementeren* kunnen scholen met het oog op 2026/2027 voor *alle* leerjaren een keuze maken uit een pluriform aanbod. Maar in veruit de meeste gevallen zal er in de daaraan voorafgaande jaren al een aanbod liggen zodat scholen desgewenst jaarlaag voor jaarlaag kunnen invoeren.

Ter toelichting:

- Eerder heeft de GEU in een korte notitie (zie bijlage) aangegeven dat, als in enig voorjaar nieuwe kerndoelen dan wel eindtermen door de Tweede en Eerste Kamer bekrachtigd zijn - onder een aantal in de notitie beschreven voorwaarden - scholen vanaf twee jaar daarna met vernieuwde leermiddelen aan de slag kunnen.
- Uitgaande van vaststelling van de nieuwe kerndoelen uiterlijk zomer 2022 kunnen scholen dan bij de start van schooljaar 2024/2025 desgewenst met aan de slag met de eerste jaarlaag van de vernieuwde leermiddelen.
- Meer in detail: voor *hv-onderbouw* kunnen scholen dan vanaf resp. 2024/2025 met leermiddelen voor 1 havo en 1 vwo aan de slag, vanaf 2025/2026 met die voor 2 havo en 2vwo, in 2026/2027 met die voor 3 havo en vwo. In 2026/2027 Precies vier jaar na 2022/2023 is dan voor de gehele hv-onderbouw een pluriform aanbod van leermiddelen beschikbaar.
- Voor *vmbo-onderbouw* kunnen scholen dan vanaf resp. 2024/2025 met leermiddelen voor 1 vmbo aan de slag kunnen, en vanaf 2025/2026 met die voor 2 vmbo. In 2025/2026, dus binnen vier jaar na 2022/2023 is voor de gehele vmbo-onderbouw een pluriform aanbod van leermiddelen beschikbaar.
- Voor het *basisonderwijs* is een vergelijkbaar tijdspad voor respectievelijk de groepen 3, 4 en 5 enerzijds en respectievelijk de groepen 6, 7 en 8 van toepassing.
- Merk op dat scholen desgewenst ‘in één klap’ in 2026/2027 voor alle jaarlagen tegelijk met nieuwe leermiddelen aan de slag kunnen.
- Het lijkt vanuit het perspectief van doorlopende leerlijnen overigens meer voor de hand te liggen om het nieuwe curriculum jaarlaag voor jaarlaag in te voeren.

Voor die vakken waar de eindtermen voor vmbo *uiterlijk zomer 2024* zijn vastgesteld, en daar waar dat voor havo- en vwo-bovenbouw *uiterlijk zomer 2025* het geval is, kan er wat de leermiddelen betreft, naadloos worden aangesloten op VO-onderbouw.

Ter toelichting:

- De redenering is dezelfde als hierboven: vanaf 2026/2027 kunnen scholen dan aan de slag met leermiddelen voor 3 vmbo, vanaf 2027/2028 voor 4 vmbo, 4 havo en 4 vwo, vanaf 2028/2029 met 5 havo en 5 vwo, vanaf 2029/2030 met 6 vwo.

Implementatiescenario leermiddelen

GEU; augustus 2018

Uitgangspunt van educatieve uitgeverijen

Zo snel mogelijk de invoering van een nieuw curriculum faciliteren, dat:

- Uitvoerbaar is voor docenten en leerkrachten, m.a.w. dat er voldoende tijd en ruimte voor docenten is (belasting van vernieuwing)
- Het eigenaarschap en curriculumbewustzijn van de docent versterkt
- Zorgt voor een pluriform aanbod van leermiddelen
- Haalbaar is voor alle uitgeverijen (ontwikkeltijd en ontwikkelcapaciteit)
- Aldus zorgt voor een 'gelijk speelveld' voor (de meer dan twintig) educatieve uitgeverijen
- te betalen is door de scholen (niet voor alles en iedereen tegelijk nieuwe leermiddelen)

Invoering voor alle scholen tegelijk

Door invoering (van één of meer – samenhangende – vakken) voor alle scholen tegelijk wordt vermeden dat over een groter aantal jaren leerlingen uitstromen met niet-identieke programma's, en dat er allerlei aansluitingsproblemen ontstaan tussen met name PO en VO (denk bijvoorbeeld aan Engels in de brugklas).

Impact van vernieuwing:

De impact van curriculumvernieuwing op leermiddelen hangt van een aantal factoren af:

- de mate van vernieuwing
- de impact op afsluitende toetsen en examens
- de mate waarin het lange, sectoroverstijgende leerlijnen betreft
- de corresponderende roostertijd

Voor het PO hebben waarschijnlijk de invoering van Engels en de mogelijke veranderingen bij rekenen de grootste impact. In het VO lijkt de invoering van (eventueel) nieuwe examenprogramma's de grootste impact te hebben.

Ervaringsgegevens t.a.v. de planning

- Scholen hebben, op basis van kennis van het nieuwe curriculum ('eigenaarschap') voor het keuzeproces (op basis van gerede boeken en digitale demo's) en het logistieke proces samen niet meer dan 9 maanden nodig (concreet: van 1/11 tot 1/8 van enig jaar); deze periode zal overigens met name in het VO in het geval van nieuwe eindexamens noodzakelijk zijn; in geval van 'aanpassing' van een beperkt aantal delen, of 'katernen' is deze periode korter
- Uitgevers/auteurs hebben niet meer dan 16 maanden nodig voor ontwikkeling van (digitale) leermiddelen (voor minimaal de eerste jaarlaag); n.b.: sommige uitgevers zullen in kortere tijd een aanbod ontwikkelen, of een completer aanbod in de gestelde maximale tijd; deze tijds-spanne garandeert dus een pluriform aanbod in een gelijk speelveld

Scenario voor implementatie

Als in voorjaar (dus voor het zomerreces) van enig jaar x de nieuwe kerndoelen en eindtermen door de Tweede en Eerste Kamer bekrachtigd zijn, kan – onder de hieronder genoemde 'condities' - de vernieuwing in jaar x+2 worden ingevoerd

Conditie

De 'condities' waaronder dit mogelijk is, zijn vooralsnog de volgende:

- Dat er heldere mijlpalen zijn in het implementatietraject, zoals 'vaststellen bouwstenen', 'vaststellen kerndoelen', 'eerste verplichte afname nieuwe eindtoets/eindexamen'
- Dat implementatie van leermiddelen plaats vindt in samenhang met de andere aspecten van 'vier in balans', waaronder professionalisering ('curriculumbewustzijn')
- De vernieuwing van zo'n (beperkte) omvang is dat die 'opgevangen' kan worden door óf de leermiddelen van de laatste twee of drie leerjaren (PO én VO) aan te passen en te vernieuwen, óf door een beperkte set additionele producten (katernen o.i.d.) te maken.
- Dat invoering, ook in het PO (!) per jaarlaag plaats vindt
- De mate van (informele) samenwerking en informatievoorziening tussen bij de implementatie betrokken partijen in het traject tot 'wettelijke bekrachtiging' van dien aard is dat de zogenaamde conceptontwikkeling gereed is op het moment van wettelijke vaststelling, zodat het eigenlijke schrijven onmiddellijk kan beginnen

Uitvoerbaarheid voor docenten en leerkrachten

Met name in het PO is de belasting die de vernieuwing met zich mee brengt een punt van aandacht. In het voorgestelde scenario is het niet uitgesloten dat met name leerkrachten voor groep 6 en/of 7 met meer dan één leerplanwijziging tegelijk te maken krijgen. Door de voorgestelde aanpak is die belasting zo klein mogelijk gemaakt.

Financiële impact op scholen

Steeds meer scholen schaffen leermiddelen middels een licentiemodel aan. Voor die scholen zal de financiële impact gering zijn. Voor die scholen die ieder jaar leermiddelen aanschaffen valt die aanschaf uiteen in materiaal dat jaarlijks aangeschaft wordt (zogenaamd 'verbruiksmateriaal') en materiaal dat meerdere jaren gebruikt wordt ('gebruiksmateriaal'). Veranderingen in 'verbruiksmateriaal' hebben geen financiële impact op scholen. Dat geldt bijvoorbeeld voor werkboeken en jaarlicenties op digitaal materiaal. De financiële impact beperkt zich dus tot het zogenaamde gebruiksmateriaal (voor zover gebruiksmateriaal deel uit maakt van het arrangement).

De ervaring leert dat scholen in het PO op dit moment gemiddeld circa 8 jaar werken met leermiddelen. Of vanuit een andere invalshoek: elk jaar worden de leermiddelen voor een vak in het geheel vernieuwd. Bij de voorgestelde wijze van vernieuwen (per jaarlaag) moet (maximaal) een gehele jaarlaag in één keer vernieuwd worden. Dit lijkt in ieder geval minder dan de kosten die verbonden zijn aan het invoeren van een nieuwe methode voor alle jaarlagen ineens.

In het VO geldt mutatis mutandis hetzelfde: ook daar kan als gevolg van de vernieuwing de noodzaak bestaan een hele jaarlaag (van de in het totaal 4 tot 6 jaarlagen) te vervangen. Tegen de achtergrond van de ervaring dat de gemiddelde gebruiksduur op dit moment 5 jaar is, lijkt ook dat financieel haalbaar.

